

**KÜLTÜR BAKANLIĞI**  
**HALK KÜLTÜRLERİNİ ARAŞTIRMA ve GELİŞTİRME**  
**GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI: 166**  
**SEMİNER, KONGRE BİLDİRİLERİ DİZİSİ: 36**

**IV. MİLLETLERARASI**  
**TÜRK HALK KÜLTÜRÜ KONGRESİ**  
**BİLDİRİLERİ**

**III. CİLT**  
**Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence**



**REPROMAT MATBAASI - ANKARA 1992**

## HALK OYUNLARIMIZ NE DURUMDA

Halil OĞULTÜRK

(Türkiye)

Bu gün halk oyunlarımızın ne durumda olduğuna geçmeden önce, daha evvelki halk oyunlarımız ne durumdaydı, onu anlatarak söze başlarsak konumuza açıklık getirmesi bakımından daha yararlı olacağı kanısındayız.

1948 - 1970 yılları arasında halk oyunlarımız yörelerinde kurulmuş bu konuda çalışan dernekler kanalıyla meydana getirilen ekipler vasıtasıyla oynanmaktaydı. Ayrıca, açtıkları öğretici kurslarla da o yörenin halk oyunları yetişen gençlere öğretilerek aktarılmaktaydı. Bu öğretim sırasında önceleri yöresel oyunlarını iyi oynayan kişiler de çalışmaları izler, kontrol ederler ve bu titiz bir uğraşla halk oyunlarının aslının öğretilmesine dikkat ederlerdi. Yani onlar halk oyunlarını büyüklerinden, yaşlılarından rasıl öğrenmişler ise aynıının gençlere öğretilmesine itina gösterirlerdi. Özellikle bu yöre halk oyunları gençlere öğretilirken hiç bir değişiklik yapmazlar, yapurmazlardı. Oyunun figürlerinde herhangi bir çıkarma ya da başka oyunun figürünü ekleme gibi bir yola ne giderler ne de bunu yapmak isteyenlere göz yumarlardı.

İşte bu titiz çalışmalar sonunda yöre halk oyunları hiç bir değişikliğe uğramadan kuşaktan kuşağa aktarılır giderdi. Bu sayede yörede halk oyunlarının yozlaşmaması sağlanır, dolayısıyla halk oyunlarımız yörelerinde önceleri oynandığı gibi devam eder giderdi.

### ESKİDEN ÖĞRENİM NASIL OLURDU

Halk oyunlarımız yörelerinde gençlerin çok ilgisini çeker ve onları öğrenmek için her fırsattan yararlanmakta çaba sarfederlerdi. Gençler halk oyunlarını öğrenmek amacıyla özellikle düğünleri, törenleri ve belirli günleri hiç kaçırmazlar o yöre oyunlarını bol bol seyrederek, izlerler; oyun nağmelerini çalan çalgıcıların çaldığı havaları bol bol dinlerler ve bir süre sonra çalgıcıların çaldığı oyun nağmelerini birlikte mırıldanmaya, söylemeye başlarlardı. Böylece farkında olmadan ve hiç zorlanmadan yöre oyun nağmelerini öğrenirlerdi. Yani öğrenime önce oyun nağmelerini öğrenmek, ezberlemek yoluyla girerlerdi. Bir taraftan oyun nağmelerini öğrenirken, ezberlerken, gözleriyle de oyunlarını oynayan ekipteki büyüklerinin hareketlerini dikkatle izlerler ve onları da öğrenmeye, kendilerini de aynı vücut, kol, bacak, hareket ve figürlerini yapmaya yönlendirirlerdi. Bu yönlendirme şu şekilde olurdu; oyun nağmelerini iyice öğrendikten sonra oturdukları ve durdukları yerde büyüklerinin oyundaki hareket, yürüyüş ve figürlerini yapmaya çalışırlardı. Daha sonra oyun oynayanları geriden oynayarak taklit etmeye başlarlardı. Bu çalışma hareketlerini defalarca tekrar ettikten, yani hareket ve figürleri kendi vücutlarına malettikten sonra akranlarıyla bir araya gelerek beğendikleri kişinin gerisinde toplanarak onlarda ekip meydana getirirler ve birlikte oyunlarını oynamaya başlarlardı. Bu zamanlarında kurdukları ekiplerle oyun nağmelerini söyleyerek oyunlarını oynarlar ve bu sayede de oyunda beraberliği, birliği sağlarlardı. Artık onların oyunlarını oynayacak bir ekibi vardı. Ekip çalışmaları sırasında

büyükleride onları seyrederek ve gerekli düzeltmeleri yaparak oyunlarını doğru oynamalarına yardımcı olurlardı. Bu çalışmalar ilerledikçe oyunları oynamak için büyüklerin bazı küçüklerini aralarına alarak onlarla birlikte oynadıkları ve bu sayede küçüklerine oyun oynamada deneyim kazandırmaya çalıştıkları görüldü. İşte gençler bu çalışmalarla öğrenimini yapmış olurlardı. Onlarda kendi büyüklerinden gördükleri, öğrendikleri yöre halk oyunlarını katkısız ve noksansız olarak oynamaya başlarlardı. İşte bu şekildeki çalışma ve öğrenim sayesinde yöre halk oyunları kuşaktan kuşağa aktarılır giderdi.

Görüldüğü gibi önce halk oyununun nağmeleri öğrenilir, sonra bu nağmeler eşliğinde oyunlar öğrenilirdi. İşte o zaman oyunu oynarken nağmenin verdiği duygu sonunda oynayanın benliğinden yaptığı katkı sağlanmış olurdu. Bu duygunun verdiği hava, oyun oynayan gencin benliği oyununda hissedilir, belirir. Öyle ki nağmenin başlamasıyla tutuşmalar ve havaya girmeler, davul tokmağının vurmasıyla da oyuna başlamalar yürüyüş adımları ve figürleri artık benliğini vererek oynadığı görüldü. Artık o kendinden geçmiş yalnız nağmeyi, davul tokmağını ve oyun başının komutlarından başka hiçbir şey duymamaktadır. Öğrenim ve öğretim böyle yapılırdı.

Yıllar ilerledikçe bu öğrenim ve öğretim şeklinin değiştiğini görürüz. O doğal öğrenim ve öğretim yerini sayıyla öğretime ve öğrenime bırakmıştır. Sayı sayarak halk oyunlarını öğretmek ya da oynamak oyunu ve figürlerini kalıplaştırmak demektir. Yani her sayıda yapılacak hareket kesin şekilde belirgindir. Ondaki fazlası ya da eksikliği olamaz. Bu da oyunu oynamaktan ziyade cimnastik hareketlerini yaptırma durumuna düşürür. Bunda duygu da yoktur, olamaz da. Çünkü, çalışmalarda oyunun nağmesi öğretilmiyor. Yalnızca sayı içindeki hareketin yapılması önemlidir. Nedeni ise çalgı çalanların azalması ve daha çok çalgı çalanların çalışma zamanlarında, öğretim için çalışmalarda fazla para istemeleridir. Bunı karşılamasında çok güç oluşudur. Ayrıca halk oyunları nağmelerinin ne plağı vardır, ne de bandı. Bu nağmeler bulunamayınca da halk oyunlarının öğretimi ve öğrenimi sayıyla yapılabilmektedir. Ama o oyun oyunluktan çok şey kaybetmektedir. Bir hareket birleşiminden, duygudan yoksun birbirine eklenmiş bir hareket denetiminden başka bir şey olmamaktadır. Bu durum daha ziyade çalgı eşliğinde oynanma gerektiğinde kendini hemen göstermektedir. Bir gösteri için çalışmalarında oyunlar çalgı eşliğinde oynanmaya başlayınca hareket ve figürlerin oyun nağmesi ve davulla bağdaşmadığı kendini gösterir. Onun içinde çok kez davul tokmağının vuruş şekline göre sayı sayarak hareketleri uydurmaya çalışarak oyunu oynadıkları açıkça farkedilir. Artık oyun oyunluktan çıkmış ve oyunluğundan çok şey yitirmiştir. Yozlaşmalar başlamıştır. Binaenaleyh halk oyunlarının öğretimi ve öğrenimi muhakkak çalgı eşliğinde ve önce halk oyununun nağmesinin öğretilmesi ile başlamalıdır.

1971 yılından sonra halk oyunlarımız aslına uygun ve yörelerinde yıllardan beri oynandığı tarzı bırakılıp sahneye uygulanmış şekliyle oynanışı yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bu tarz oynanış halk oyunlarımızda ister istemez büyük yıkıntular yaratmıştır. Bu tarz oyun oynamanın nedeni Turizm ve Tanıtma Bakanlığı bünyesinde kurulan Devlet Halk Dansları Topluluğunun halk oyunlarımızı sahneye uygulayarak oynamalarını televizyonda görmelerinin etkisidir. Bunun yanında bir de değişik turistik yerlerimizdeki düzenlenen festival, kermes ve şenliklere yurt dışından katılan diğer devletlerin halk oyunları topluluklarının kendi halk oyunlarını koreografiye edilmiş şekilde oynamalarının bazı

öğreticilerimizi etki altında bırakmasından ileri gelmektedir. Sahneye uygulanmış oyunlar adı üzerinde sahnede oynanacak şekilde ve önce seyirciyi düşünerek düzenlenmiş oyunlardır. Bu bir halk oyunları olayı değildir. Bir sahne sanatı olayıdır. Sahneye uygulanmış bir oyunda ancak sahnede oynanır, meydanlarda oynanmaz. Sahneye uygulama çalışmalarına baktığımızda ilin birkaç oyunu içine alan ya da bölgede bulunan bazı illerin bazı oyunlarını içine alan bir grup oyunlarının sahneye uygulanması yapıldığı görürüz. Burada sahneye uygulamada uygulayıcı bir halk oyununun tüm figürlerini değil istediği figürlerini alır, istediği figürlerin yerlerini değiştirir ve istediğine adım ekler ve şekiller çizdirerek bir çalışma ile oyunları birbirine ekler ve sahneye uygular. İşte sahne uygulayıcısının meydana getirdiği bu oyunlar artık yörelerinde oynanan halk oyunları değildir. Bu sahne ve sanat olayıdır. Bunu televizyondan gören yörelerin ekip çalıştırıcıları aynı tarzı kendi yörelerinde uygulamaya başlamışlardır. Yani halk oyunlarımız eskiden beri büyüklerinden öğrendiği şekilde değil televizyonda görüldüğü şekilde yörelerinde oynanmaya başladığı günden beri halk oyunlarımızın bazı figürleri oynanmamakta dolayısıyla unutulmaya terk edilmiş bulunmaktadır. Buda halk oyunlarımız için büyük bir kayıptır. Kaybolan bir figürü ya da oyunu tekrar bulmak imkânsız olmaktadır. Bazı örnekler vermek gerekirse; Gaziantep halaylarından, bir zamanlar oynanan hem de çok sevilerek oynanan bir hışışi hançer halayı vardı. Bu gün unutulmuştur. Oynanmamaktadır. Bir şirin nar halayı vardı, bir mendil halayı vardı şimdi oynanmıyor. Bergama kermeslerinde oynanan bir kasnak zeybeği vardı şimdi yok. Yukarıda yazdığımız oyunlar gibi her yörede oynanmayan nice güzel oyunlarımız artık unutulmuş artık oynanmıyor. Bu unutulmaya bırakılış folklorumuzun en zengin bir dalı olan halk oyunlarımızın büyük bir erozyon, bir yıkıntı ile karşı karşıya geldiğini bize gösterir. Ne kadar üzülsük yeridir. İşte bunun için yapılması gereken ilk iş her zaman söylediğimiz gibi halk oyunlarımızın bir an önce ve en çabuk bir şekilde yörelerinde filmlerle derlenmesi ve tespitidir. Bu derlemeye zaman geçirmeden bütün gücümüzle başlamak zorundayız. Devlet bütün imkânlarını kullanarak Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı hatta Turizm Bakanlığı işbirliği ile yetişmiş uzman elemanlarla bu konuya eğilmeli ve zaman kaybetmeden gereken organizasyon yapılarak halk oyunlarımızın derleme ve filmlerle tespitine başlanmalıdır.

Bunu başarabilmek için ne şekilde bir çalışma yapmamız gerekir :

Önce derleme ve tespitleri yapacak üçer kişilik grupçuklar meydana getirmeliyiz. Sonra bu grupçukların derlemeleri nasıl yapacaklarını, nelere dikkat edeceklerini öğretecek bir seri seminerlerle yetiştirilmelerini sağlamamız gerekir. Bu üç kişilik grupçuklarda bir halk oyunları elemanı, bir filme alma elemanı, birde sesleri banda kaydetme elemanı olmalıdır. Üçer kişilik bu derleme grupçuklarının adedi yirmi olmalıdır. Çünkü, çok zaman kaybettik. Bu nedenle yitirmekte olduğumuz halk oyunlarımızı derleyebilmek, saptayabilmek için yapılacak programa göre yurt düzeyinde birden çalışmaya girmek zorundayız. Öyleki bu derleme ve saptama çalışmaları en çok üç yıl içinde bitirilmelidir. Zaman kaybetmek aleyhimize olmaktadır.

Derleme ve saptama grupçuklarının ellerinde en gelişmiş ses kayıt makinaları ve yeterince bantlar, film çekme makinaları ve yeterince filmler, fotoğraf makinaları ve filmleri araç ve gereç olarak bulunmalıdır.

Bu derlenen halk oyunları filmleri, bandları ve fotoğrafları ya Kültür Bakanlığı'nda ya da Milli Kütüphanede (aslında Folklor Enstitüsünde) toplanmalı ve uzmanlarca arşivlenmelidir.

Yukarıda yazdığımız çalışma sonunda ancak halk oyunlarımızı yozlaşmaktan, unutulmaktan kaybolmaktan kurtarmış olabiliriz. Biz bu çalışmayı yapmadıkça halk oyunlarımızın adlarını, figürlerini, oynanış tarzlarını ve sonunda da sayısını (adedini) saptayamayız. Bunları artık bilmemiz de çok önemlidir.

Bu derleme ve saptama çalışmalarından başka her ilde, il sınırları içinde kendi yöre oyunlarını eskiden oynandığı gibi oynayan halk oyunları ekipleri arasında yarışma düzenlenmelidir. Ama bu gün bazı Bakanlık ya da gazetenin yaptığı gibi değil, bu yarışmalar Kültür Bakanlığı tarafından düzenlenmelidir. Yörelerinde aynı oyunları oynayan ekipler arasında oyunlarını eskiden oynandığı gibi noksansız yani tüm figürleriyle oynayan ekipler yarışmalı, değerlendirilmeli ve ödüllendirilmelidir.

Yarışma jürilerine yörede daha önce oyunları oynamış, iyi ve doğru bilen o yörenin insanları getirilmelidir. Seçimin bi taraf yapılması için jüri üyelerine baskı yapılmamalıdır. İşte yazdığım bu çalışmalar sonunda ancak yöre halk oyunlarının yıkıntılarını önlemiş oluruz.

Amacımız tüm halk oyunlarımızın unutulmaktan kurtulmasını ve bütün figürleriyle tam olarak yörelerinde yaşamasını, oynanmasını sağlamaktır. Bu konuya bütün gücümüzle hizmet etmektir. Ne kadar evvel bu konuya el uzatabilirsek kayıplarımızın o kadar az olabileceğini bilmemiz bizi mutlu edecektir. Dileğimiz bu çalışmalara hemen başlanabilmesidir.